

RIEBALŲ MOKESČIO PERSPEKTYVOS LIETUVOJE: TEORINIS ASPEKTAS

Gintarė Giriūnienė

*Kauno technologijos universitetas, Laisvės al. 55, LT-44309 Kaunas, Lietuva
El. paštas gintare.giriuniene@ktu.lt*

Įteikta 2011-11-26; priimta 2012-02-26

Santrauka. Moksliniame straipsnyje nagrinėjamas vadinamasis riebalų mokestis ir jo taikymo perspektyvos Lietuvoje, turint galvoje tai, jog pastaruoju metu pasaulyje susiduriama su nutukimo problemų turinčių gyventojų skaičiaus augimu. Tokio pobūdžio mokesčio įvedimas tarptautiniu lygmeniu sukėlė begales diskusijų, ir taip lėmė naujų tyrimų atsiradimą. Nustatyti ir esminiai būdai, kaip mokestis galėtų būti skaičiuojamas ir vertinamas. Vienas pagrindinių būdų – rūkančių ar nutukimo problemų turinčių gyventojų vienietinis apmokestinimas, kuris šiuo metu taikomas keliose iš JAV valstijų. Tačiau dėl egzistencinės diskriminuojančių požymių įžvalgos apmokestinimas mokslinėje literatūroje siejamas ir su tam tikromis vartojimo prekėmis ar produktais, kurie turi daugiau sočiųjų riebalų ar druskos, cukraus. Tokio pobūdžio apmokestinimo praktika įvesta ir Europos šalyse. Taigi moksliniame straipsnyje atlikta praktikos studija, siekiant išsiaiškinti riebalų mokesčio perspektyvas Lietuvoje, tam tikslui pasitelkiant statistinių duomenų analizę ir apmokestinimo efektyvumo vertinimo teorinę apžvalgą.

Reikšminiai žodžiai: riebalų mokestis, apmokestinimo būdai, nutukimas, maisto produktų apmokestinimas, mokesčio politika, statistinė analizė.

THE PERSPECTIVES ON FAT TAXATION IN LITHUANIA: THEORETICAL ASPECT

Gintarė Giriūnienė

*Kaunas University of Technology, Laisvės al. 55, LT-44309 Kaunas, Lithuania
E-mail: gintare.giriuniene@ktu.lt*

Received 26 November 2011; accepted 26 February 2012

Abstract. The scientific article analyzes the fat tax and perspectives of its application in Lithuania, because the problem of increasing obesity index has been encountered in the world. Recently the introduction of such tax has caused numerous discussions on the international level, and thus resulted in appearance of new researches. The fundamental methods of how to calculate and assess the tax were determined. One of the main methods is the taxation of smokers or obese persons, which is applied in several states of the USA at present. However, the discriminating features of the fat tax result in linking of such taxation to certain commodities or products, which contain more saturated fats or salt and sugar. The taxation practice of such character has been present in the European countries already. Thus, in this scientific article the research was done in order to learn the perspectives of fat tax in Lithuania using the analysis of statistical data and theoretical survey of assessment of taxation effectiveness for this purpose.

Keywords: fat tax, taxation methods, obesity, taxation of food products, tax policy, statistical analysis.

JEL Classification: H2.

1. Įvadas

Apmokestinimo pokyčiai, tenkantys verslo ar fiziniams subjektams, mokesčių sistemos srityje beveik visada visuomenėje kelia prieštaravimų ar pasipiktinimų valstybės vykdoma mokesčių politika. Pastaruoju metu vykstantys pokyčiai pasaulio mokesčių sistemose, kai siekiama ne tik minimizuoti sveikatos priežiūros išlaidas, bet ir surinkti papildomų įplaukų į biudžetą apmokestinant maisto produktus, turinčius daugiau sočiųjų riebalų, ar net piliečius, turinčius antsvorio problemų, sudaro galimybę atlikti naujus tyrimus. Nors tokio pobūdžio mokesčiai įvestas ganėtinai neseniai, praktikoje jau egzistuoja ir keletas taikomų ar dar tik planuojamų taikyti apmokestinimo būdų bei metodų. Mokslininkai, nagrinėjantys apmokestinimo riebalų mokesčiu subtilybes, ir rinkos ekspertai ar sveiko gyvenimo būdo šalininkai mokesčių sistemos pokyčius vertina labai skirtingai. Taip yra ir todėl, kad nėra parengtos jokios vertinimo metodologijų praktinės studijos, ir įvairūs autoriai pateikia tik intuityvius vertinimus, kurie nėra pagrįsti jokiais matematiniais skaičiavimais. Tačiau pažymėtina, jog konkrečių apmokestinimo taisyklių parinkimas skirtingoje terpėje ar besikeičiančiomis gyvavimo sąlygomis gali ne tik būti skirtingai vertinamas, bet ir tapti netinkamas ar net ir neveiksmingas. Todėl ir vienintelio apmokestinimo būdo riebalų ar koku kitu mokesčiu būti tiesiog negali, o ir jis turi būti vertinamas konkrečios valstybės atveju individualiai. Lietuvoje dar kol kas nekeliamas tokio mokesčio įvedimo klausimas, nors pasaulyje ne tik mokslinėje terpėje ši tema yra ganėtinai plačiai aptariama ir analizuojama tokių užsienio mokslininkų, kaip Ahmad (1998), Brownell (1997), Chouinard ir kt. (2007, 2005), Caraher, Cowburn (2005), Jacobson, Brownell (2000), Kuchler ir kt. (2005a, b), Laurance (2009), McCool (2009), Mytton ir kt. (2007), Cash ir kt. (2004), Ryan ir kt. (2011). Jų darbuose pabrėžiama ir akcentuojama, kad riebalų mokesčiai yra ne tik viena pagrindinių galimų kovos su nutukimu priemonių, bet ir išlaidų, tenkančių sveikatos priežiūrai, minimizavimo priemonių.

Taigi šio tyrimo tikslas – identifikuoti riebalų mokesčio įvedimo Lietuvoje perspektyvas.

Darbe atlikta užsienio mokslinių darbų, empirinių tyrimų ir ekonominės literatūros analizė bei praktikos studija apmokestinimo riebalų mokesčiu taisyklių įvedimo klausimais.

2. Riebalų mokesčio poreikio Lietuvoje identifikavimas

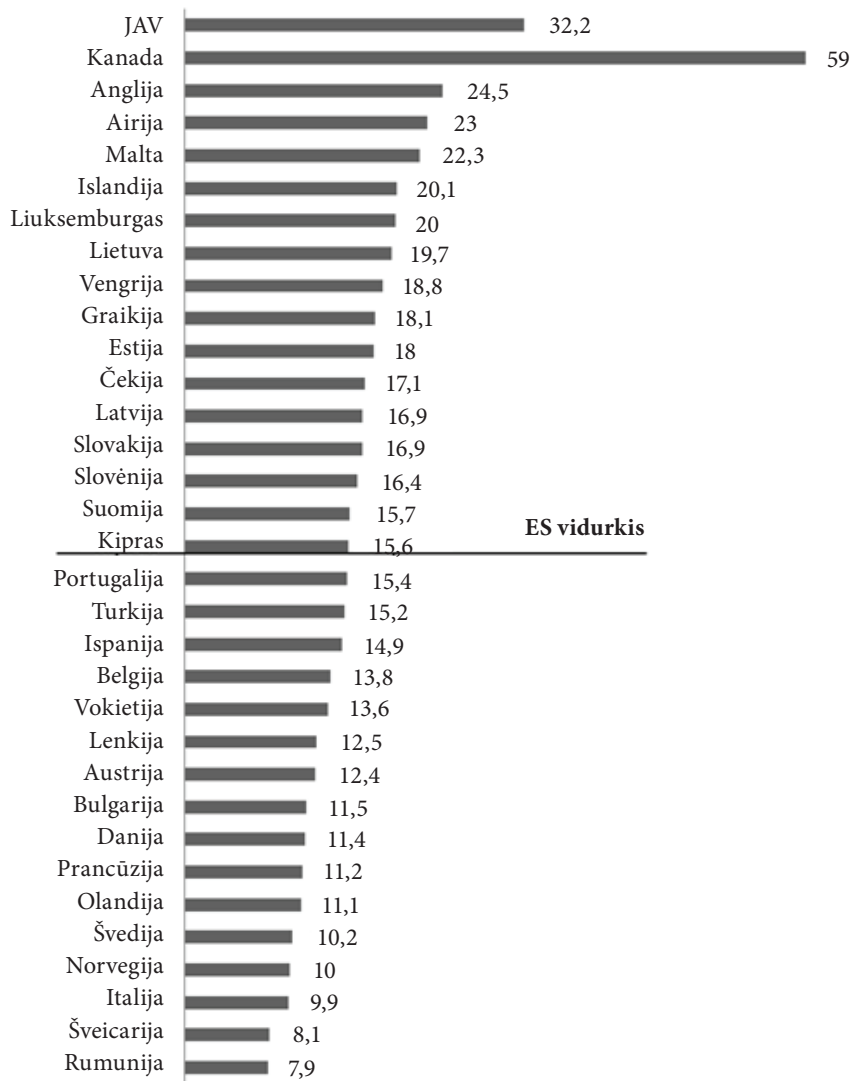
Pastaruoju metu populiarėjant diskusijoms apie sveiką mitybą, vis dažniau keliamas nutukimo ir jo prevencinių priemonių klausimas. Dar 1997 m. Kelly D. Brownell, psichologijos profesorius, dienraštyje „New York Times“ pateikė pasiūlymą, kurio tikslas – apmokestinti vadinamąjį

nesveiką maistą papildomu mokesčiu, kurio dydis – nuo 7–10 proc. produkto kainos. Jungtinėse Amerikos Valstijose mokslininkų, tokių kaip Strnad (2004), Winstanley (2007), atlikti tyrimai rodo, kad tokio pobūdžio mokesčių egzistencija būtų viena iš veiksmingiausių priemonių, leidžiančių išgelbėti didelio antsvorio problemų turinčių piliečių gyvybes sumažinant nesveiko ar riebaus maisto poreikius ir taip išvengiant įvairių komplikacijų nuo nutukimo, pvz., miokardo infarkto ir diabeto, bei valstybei sumažinti sveikatos priežiūrai skiriamų lėšų poreikį. Tačiau prieš pradėdant detaliau nagrinėti naująją pasaulinėje praktikoje įdiegtą mokesčių, reikia identifikuoti ir išskirti pagrindines prielaidas, kurios lemia bei veikia apmokestinimo tokio pobūdžio mokesčiu propagavimą:

- padidėjusios medicinos išlaidos, kurias lemia nutukimas ir su juo susijusių lėtinių ligų gydymas;
- prarastos produktyvumo apimties padidėjimas, kurį sukelia nedarbingumo laikotarpis, susijęs su nutukimo sukeltomis lėtinėmis ligomis ar imuniteto silpnėjimu;
- padidėjęs mirtingumas, susijęs su nutukimu susijusiomis ligomis.

Būtent tokios trys pagrindinės riebalų mokesčio įvedimo priežastys, aptinkamos mokslinėje literatūroje, tačiau dažniausia apmokestinimo priežastimi, turbūt kaip ir kiekvieno kito mokesčio, tampa valstybės nacionalinio biudžeto pajamų ir išlaidų disbalansas, kurį siekiama sumažinti įvedant bet kokį naują mokesčių. Įvesti tokio pobūdžio mokesčių šalies mokesčių sistemoje nuo 2011 m. spalio 1 d. pirmoji pasaulyje ryžosi Danija, kuri, kaip rodo statistika, neturėtų susidurti su gyventojų nutukimo sukeltomis socialinėmis ir finansinėmis problemomis. Kiek kitaip yra JAV ar Kanadoje, kurios jau turi tokio nesveiko maisto, kaip turinčio daug cukraus ar druskos ar angliarūgštės prisotintų gaiviųjų gėrimų, apmokestinimo praktiką (1 pav.).

Iš pateiktų statistinių duomenų matyti, kad didžiausias su nutukimu susiduriančių asmenų santykis šalies populiacijoje yra JAV ir Kanadoje, o Europoje su šia problema daugiausia susiduria Anglija, nors ir Lietuvoje šis santykis net 4,2 procentinio punkto viršija Europos Sąjungos šalyse egzistuojantį vidurkį. Statistiniai duomenys, rodantys nutukimo problemų turinčių gyventojų skaičių, nėra tokie gąsdinantys, kol nepateikiama antsvorio turinčių asmenų statistika. Ji rodo, kad, pavyzdžiui, Anglijoje su tokia problema susiduria net 60 proc. visų šalies gyventojų. Taigi šio riebalų mokesčio poreikio vertinimo aspektu Lietuva lyg ir turėtų sekti Danijos pavyzdžiu, tačiau nereikia pamiršti ir kito svarbaus statistinio rodiklio, kuris yra antrasis pagal svarbą šioje analizėje – tai padidėjusios sveikatos priežiūros ir gydymo išlaidos, kurios atsirado dėl nutukimo sukeltų lėtinių ligų. Leicester, Windmeijer (2004) pažymi, kad su nutukimu, rūkymu ar kitais žalingais įpročiais susijusių ligų gydymas yra nepaprastai brangus. Ši problema geriausiai gali būti sprendžiama mokesčių sistemoje įvedant

1 pav. Nutukimo problemų turinčių suaugusių asmenų procentinė dalis šalies populiacijoje 2010 m. (sudaryta autorės remiantis OECD, EUROSTAT duomenų bazėse esančiais duomenimis)

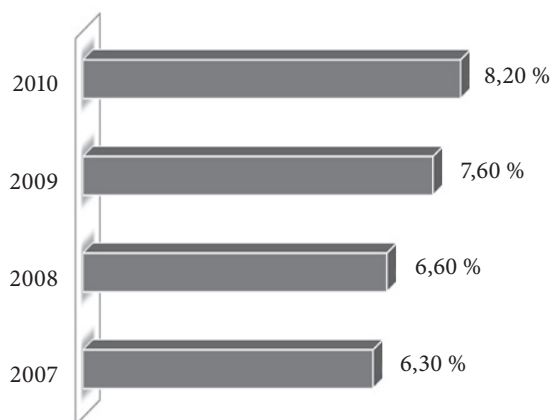
Fig. 1. Obesity rates among adults as a percentage of the adult population in 2010 (Source: OECD, EUROSTAT statistics databases)

naują mokesčių vienu iš dviejų galimų būdų – arba apmokestinant tam tikrus maisto produktus, arba nutukimo problemų turinčius gyventojus konkrečiu mokesčio dydžiu, arba visiems be išimties šalies gyventojams padidinant privalomų sveikatos draudimo įmokų vienetinį dydį ar tarifą. Šis iš galimų sprendimo būdų yra labiausiai kritikuotinas dėl neteisingo mokesčių naštos paskirstymo tarp šalies gyventojų. Winstanley (2007) teigia, kad būtent tas nutukimo problemų turintis pilietis ir turėtų mokėti riebalų mokesčių, nes padidėjusį sveikatos priežiūros išlaidų kiekį taip pat lemia tik šis gyventojas. Tačiau panašios nuomonės kelia žmogaus teisių gynėjų pasipiktinimus, nes manoma, kad gyventojai, turintys nutukimo problemų, yra diskriminuojami. Būtent todėl „Skyscanner“, „Ryanair“ ar kitos panašios kompanijos atsisakė ketinimų savo klientams taikyti papildomą mokesčių,

kuris būtų nustatomas atsižvelgiant į jų kūno masės indeksą (Giriūnienė 2011).

Kaip rodo skelbiami Lietuvos statistikos departamento duomenys, sveikatos priežiūros išlaidos, lyginant santykinę jų dalį šalies bendrajame vidaus produkte, Lietuvoje turi polinkį didėti (2 pav.).

Nors ir sveikatos priežiūrai tenkančių išlaidų santykinė dalis bendrajame vidaus produkte Lietuvoje turi polinkį didėti, teigti, kad tokį pokytį lemia nutukimas ir su juo susijusios ligos, negalima, o detalesnės analizės nėra galimybės atlikti dėl duomenų stokos, o tiksliau, jų nebuvimo, nes tokie ar panašūs tyrimai mūsų šalyje nėra atliekami. Tačiau, kaip minėta, riebalų mokesčiai siejamas ne tik su dideliu gyventojų atsveriu ir jo pasekmėmis, bet ir kitais žalingais įpročiais, pavyzdžiui, rūkymu.

2 pav. Sveikatos priežiūros išlaidų, išreikštų procentais bendrame vidaus produkte (BVP), dinamika 2007–2010 m. (sudaryta autorės remiantis Lietuvos statistikos departamento duomenimis)

Fig. 2. Health care expenditure rates as a percentage of gross domestic product (GDP) in 2007–2010 (Source: The Lithuanian Department of Statistics database)

Kaip teigia Lietuvos statistikos departamentas, su rūkymu susijusių ligų skaičius šalyje esti stulbinamai didelis, 2010 m. šis rodiklis siekia net 565 tūkst. Tačiau su šia problema valstybė kovoja vis didindama tabako akcizų tarifus, staiga dar vieno mokesčio įvedimas šiuo aspektu būtų nekoektiškas, juolab kad siekiama išvengti ir dvigubo apmokestinimo atvejų.

Antrajai riebalų mokesčio įvedimo Lietuvoje prielaidai patikrinti praktiškai nėra sudarytos galimybės, nes nėra žinoma, kokį skaičių lėtinių ligų sukelia gyventojų nutukimas ir jo veikiamas imuniteto silpnėjimas. Tačiau trečiąją prielaidą grindžia Jungtinių Amerikos Valstijų mokslininkų, tokių kaip McGinnis, Foege (1993), atlikti tyrimai. Jie rodo, kad vienas pagrindinių mirties priežasčių lemiančių veiksnių yra nutukimas ar didelis antsvoris. Jis apskaičiavo, kad tik 10 proc. ankstyvųjų mirčių atvejų nepriklauso nuo sveikatą lemiančių veiksnių, 20 proc. mirčių ištinka dėl fizinės ar socialinės gyventojų aplinkos, 30 proc. mirčių yra veikiamos genetinių veiksnių, o likusieji 40 proc. priklauso nuo gyvenamosios aplinkos, kurie, kaip žinoma, lemia didelį antsvorį ar nutukimą. Tačiau prieš pradėdama detaliau nagrinėti riebalų mokesčio įvedimo ir diegimo mokesčių sistemoje būdus, pažymėtina, jog kai kurios pasaulio valstybės, pavyzdžiui, JAV, Kanada, Anglija, susiduria su nutukimo keliamomis ekonominėmis problemomis. Lietuvoje nėra ryškių ir aiškiai apibrėžtų požymių, kad naujojo pasaulinėje praktikoje propaguojamo mokesčio įvedimas yra itin svarbus šalies mokesčių sistemai.

3. Riebalų mokesčio taikymo būdų praktikoje vertinimas

Oksfordo universitete sukurta imitacinė schema, kurioje numatyti net du skirtingi galimi riebalų mokesčio įvedi-

mo į šalies mokesčių sistemą būdai sukėlė daug praktinių tyrimų šioje apmokestinimo srityje. Pirmajame pasiūlytame modelyje apmokestinami maisto produktai, perpildyti sočiųjų riebalų. Būtent tokį įgyvendinimo mechanizmą nuo 2011 m. spalio 1 d. pasirinko Danija, tačiau šis apmokestinimo būdas, kaip teigia mokslininkai, tiesiog privers gyventojus pereiti prie kitų sūrių ar kitaip žalingų sveikatai maisto produktų, todėl galima tikėtis dar daugiau sunkių pasekmių sveikatai. Jeffery (2006) Brazilijoje vykusiame pasauliniame sveikatos forume pabrėžė, kad atlikti moksliniai ir laboratoriniai tyrimai tik įrodo, jog hipertenziją tiesiogiai lemia ir druskos bei angliarūgštės persotintų maisto produktų ir gėrimų, kurie šiuo metu yra mokesčio objektas, vartojimas. O hipertenzija kasmet pasaulyje išprovokuoja apie $\frac{3}{4}$ vykstančių miokardo infarktų ir $\frac{1}{2}$ širdies priepuolių. Šis ir kiti panašūs teiginiai skatina valstybės šalies mokesčių sistemoje diegti naujus mokesčius, orientuotus į riebalų, druskos, angliarūgštės, cukraus persotintų maisto produktų papildomą apmokestinimą taip kartu siekiant sveikos gyvensenos propagavimo. Nors Marshall (2000) teigia, kad kai kurių pasaulio šalių, pavyzdžiui, Pietų Afrikos, vyriausybės, skelbdamos šalyje didėjantį juoduotos druskos suvartojimo kiekį, siekia pabrėžti šalyje progresuojantį sveikatos būklės gerėjimo lygį.

Jau egzistuojančio Danijoje riebalų mokesčio prieštarin-gas vertinimas kyla būtent todėl, kad šiuo naujuoju mokesčiu bus apmokestinami visi be išimties maisto produktai, kuriuose sočiųjų riebalų kiekis viršija 2,3 proc., 16 Danijos kronų arba apie 7,41 Lt už kilogramą vienietiniu tarifu (Kaplan 2011). Tačiau analizuojamojo mokesčio apskaita nėra tokia lengva, kaip gali pasirodyti iš pirmo žvilgsnio, nes riebalų mokesčiu apmokestinama ne galutiniame maisto produkte esančios sočiosios riebalų rūgštys, bet privalo būti įvertinti ir visi riebalai bei jų sočiųjų rūgščių, kurie buvo panaudoti viso gamybos proceso metu, procentinė dalis. Pavyzdžiui, varškės spurgų kepimo aliejus bus įvertintas skaičiuojant vienai spurgai tenkantį mokesčių. Rinkos analitškai teigia, jog tokia praktika šalies mokesčių sistemoje ne tik padidins įmonėms tenkančią mokesčių našta ar apsunkins patį apskaitos procesą bei jo eigą, bet ir susidurs su nelo-giškais mokesčio skaičiavimo principais, kai, pavyzdžiui, skerdyklose mokesčio apskaičiavimo tikslais bus naudojamas vidutinis riebalų procentas, esantis visoje produkcijoje, neatsižvelgiant į konkrečią produkcijos dalį. Iš importuojamos į šalį produkcijos gamintojų yra reikalaujama pateikti tam tikrą deklaraciją, kurioje būtų tiksliai nurodoma, kiek buvo suvartojama sočiųjų riebalų gamybos procese. Būtent tai ilguoju periodu gali tapti pagrindine priežastimi, kad importuojamos prekės ilgainiui gali tapti pigesnės už vietinių gamintojų tiekiamą produkciją.

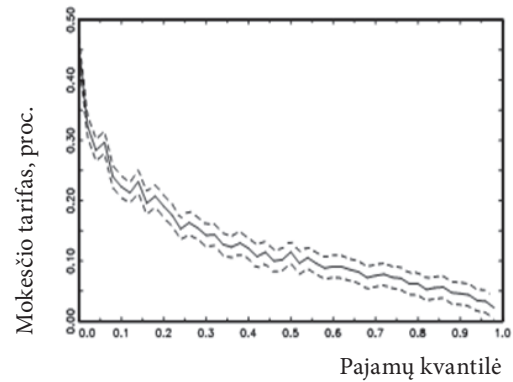
Kurdami antrąjį riebalų mokesčiu apmokestinimo būdą imitacinį modelį, mokslininkai siekė maisto produktus įvertinti tam tikra balų sistema, kai labai sveikas maistas surenka

mažiau balų ir, maisto produktui surinkus jų daugiau kaip 8, jis taptų mokesčio objektu. Būtent šį apmokestinimo būdą praktikoje įgyvendino ir Vengrija, siekianti, kad riebalų mokestis taptų viena iš šalies gyventojų nutukimo lygio ir augančių sveikatos priežiūros išlaidų kiekio prevencinių reguliavimo priemonių. Įstatyme numatyta, kad riebalų mokesčiu apmokestinami maisto produktai, turintys didelį riebalų, druskos ar cukraus kiekį. Tokio mokesčio dydis nuo 2011 m. rugsėjo 1 d. siekia 10 forintų, o tai yra maždaug 12 centų už produkto vienetą, tačiau pažymima, kad toks mokestis nėra susietas su greitojo maisto restoranais. Svarbu paminėti, jog trečiasis pasaulinėje praktikoje egzistuojantis ir plačiai mokslininkų nagrinėjamas riebalų mokesčio diegimo šalies mokesčių sistemoje būdas – ir greitųjų maisto restoranų pajamų apmokestinimas papildomu mokesčiu.

Ketvirtasis, jau praktikoje keletą metų taikomas apmokestinimo modelis, yra daug paprastesnis ir aiškesnis. Kai kuriose Jungtinėse Amerikos Valstijose egzistuojančiu riebalų mokesčiu apmokestinami ne tam tikri maisto produktai, bet tiesiogiai gyventojai, turintys nutukimo problemų, jo sukulto cukrinio diabeto, arba rūkaliai. Riebalų mokesčio įstatymas nurodo, kad nustatomas penkiasdešimties dolerių metinis mokestis tiems šalies piliečiams, kurie turi didelį atsvorį, rūko ar serga diabetu. Valdžios atstovai teigia nesiekiantys biudžeto papildyti 500 mln. dolerių per metus, o suteikti gyventojams bent vieną priežastį sveikai gyvensenai ir jos propagavimui. Tokio mokesčio kritikai teigia, kad naująjį mokestį privalės mokėti ir tie gyventojai, kurie ne visada gali kontroliuoti atsvorį ar diabetą, nes juos lemia ir daugelis kitų veiksnių, pavyzdžiui, genetika.

4. Riebalų mokesčio diegimo mokesčių sistemoje modeliavimo praktika

Nepaisydami apmokestinimo riebalų mokesčiu egzistencinės įvairovės, Leicester, Windmeijer (2004) atliko matematinį modeliavimą, laikydamiesi prielaidos, kad naujo mokesčio įvedimas šalies mokesčių sistemoje nebūtinai gali lemti tam tikrų maisto produktų ar jų grupių vartojimo mažėjimą. Anglijoje atsitiktiniu būdu buvo atrinkta 8000 namų ūkių, kurie tam tikrą laiką turėjo nekeisti jau nusistovėjusių mitybos įpročių ir registruoti išlaidas, tenkančias visiems maisto produktams ar prekėms. Vėliau tie patys namų ūkiai turėjo laikytis prielaidos, kad yra įvedamas tam tikro dydžio riebalų mokestis ir, pakilus kai kurių produktų kainoms, keičiasi vartojimo išlaidų dydis, tad jie turėjo fiksuoti savo padidėjusias išlaidas, jeigu būtų perkami tie patys produktai arba keičiami mitybos įpročiai. Imitacinis riebalų mokestis buvo įvestas tam tikroms maisto prekių grupėms: turinčioms gausų sočiųjų riebalų, druskos ar cholesterolio kiekį. Atlikant analizę buvo lyginamos namų ūkių išlaidos, tenkančios maisto produktams, prieš įvedant imitacinį mokestį ir jį įvedus (3 pav.).

3 pav. Riebalų mokesčio imitacinio įdiegimo poveikis (Leicester, Windmeijer 2004)

Fig. 3. Distributional effects of simulation of a fat tax (Leicester, Windmeijer 2004)

Priimta mokesčio įvedimo prielaida leido numatyti ir tai, kiek procentų visų pajamų kiekvienas namų ūkis prarastų mokėdamas naująjį mokestį. Kaip matyti iš pateiktos diagramos, mitybos įpročiai, deja, nepasikeitė. Nors atlikto tyrimo rezultatai parodė, jog ir namų ūkių pajamų lygis turi labai svarią reikšmę riebalų mokesčiu apmokestinamų maisto produktų vartojimo pokyčiams. Mažiau pajamų gaunantys gyventojai buvo linkę atsisakyti pabrangusių prekių ir pirkti pigesnes prekes, neatsižvelgiant į tai, ar jos buvo apmokestinamos vadinamuoju riebalų mokesčiu, ar ne. Taigi, kaip rodo Anglijoje atliktas imitacinis modelis, riebalų mokesčio įvedimas šalies mokesčių sistemoje laukiamų rezultatų nesulauktų, nebent tik tiek, kad padidėtų planuojamos mokesstinės biudžeto pajamos. Todėl šio atlikto tyrimo autoriai teigia, kad norint kovoti su socialinėmis problemomis ne itin tikslinga būtų įvesti dar vieną mokestį šalies mokesčių sistemoje, todėl išvadose pateikiamas pasiūlymas – vykdyti ir plėtoti gyventojų šviečiamąją veiklą apie produktų energinės ir maistinės naudos santykį.

Taigi apžvelgus pasaulinę praktiką negalima kategoriškai teigti, kad įvedus riebalų mokestį Lietuvos mokesčių sistemoje pasireikštų būtent imitaciniu modeliu gauti rezultatai. Tačiau tikėtina, kad vien tik papildomo mokesčio įvedimas kardinaliai nepakeistų visuomenėje jau susiformavusių mitybos įpročių, labai svarbus veiksnys yra ir gyventojų šviečiamosios veiklos apie produktų energinės ir maistinės naudos santykį, nutukimo keliamas problemas ir pasekmes sveikatai, plėtojimas.

5. Išvados

Atlikus mokslinės literatūros analizę ir praktinę studiją riebalų mokesčio perspektyvų Lietuvoje vertinimo klausimu, galima teigti, kad:

- Nėra būtinybės Lietuvos mokesčių sistemą papildyti dar vienu – riebalų mokesčiu, kuris pasaulinėje prak-

tikoje šiuo metu yra pradedamas diegti kitų užsienio šalių mokesčių sistemose. Toks teiginys grindžiamas tuo, kad Lietuvoje, nors statistinių duomenų analizė ir rodo šalyje egzistuojant ganėtinai aukštą nutukimo problemų turinčių gyventojų santykinį skaičių, palyginti su Europos šalių vidurkiu, nėra susiduriama su itin kaloringo ar riebaus, itin sūraus ar saldaus maisto pertekliu propagavimu ir vartojimu.

- Pasaulinėje praktikoje šiuo metu egzistuoja net keturi riebalų mokesčiu apmokestinimo būdai, kurie taikomi apmokestinant: nutukimo problemų turinčius ar rūkančius individus; sočiųjų riebalų perteklių turintį maistą ir jo produktus; didesnę cukraus ar druskos bei cholesterolio kiekį turinčius maisto produktus; angliarūgštės prisotintus gaiviuosius gėrimus; greitojo maisto restoranų ar užkandinių pajamų, gautų iš maisto, turinčio didesnę kiekį riebalų, cukraus ar druskos, pardavimo.

Imitacinė analizė parodė, kad mokesčių sistemoje net ir įdiegus naują riebalų mokestį, tikimo rezultato, t. y. staigaus maitinimosi įpročių pokyčio ar išlaidų sveikatos priežiūrai sumažėjimo, nebus sulaukiama bent jau trumpuoju laiko periodu, nes vartotojai vangiai keičia maitinimosi įpročius. Nors tokiems pokyčiams mokesčių sistemoje jautresni ir šiuo atveju elastingesni tampa vartotojai, turintys mažesnes pajamas, gaunantys didesnes pajamas gyventojai, net ir vartojamus maisto produktus apmokestinus riebalų mokesčiu, nebus linkę keisti savo jau nusistovėjusių vartojimo įgūdžių. Vis dėlto įdiegus riebalų mokestį praktikoje bus sulaukta teigiamų nacionalinio biudžeto mokestinių įplaukų pokyčių.

Literatūra

- Ahmad, S. 1998. How to slim down the world's fattest society: time for a twinkie tax?, *U.S. News and World Report* 29 December 1997 – 5 January 1998: 62–64.
- Brownell, K. D. 1997. Get slim with higher taxes, *The New York Times* 15 December 1997.
- Caraher, M.; Cowburn, G. 2005. Taxing food: implications for public health nutrition, *Public Health Nutrition* 8: 1242–1249. <http://dx.doi.org/10.1079/PHN2005755>
- Cash, S. B.; Sunding, D. L.; Zilberman, D. 2004. Fat taxes and thin subsidies: prices, diet, and health outcome, in *Annual Meeting of the American Agricultural Economics Association*. Denver, USA, August 1–4.
- Chouinard, H.; Davis, D.; LaFrance, J.; Perloff, J. 2005. The effects of a fat tax on dairy products, in *California Agricultural Experiment Station Giannini Foundation of Agricultural Economics*. California, USA, Work. Paper No. 1007.
- Chouinard, H.; Davis, D.; LaFrance, J.; Perloff, J. 2007. *Fat Taxes: Big Money for Small Change* [interaktyvus]. California: The Berkeley Electronic Press [žiūrėta 2011 m. spalio 2 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.bepress.com/fhep/10/2/2/>
- Giriūnienė, G. 2011. Mokestis už riebalus?, *Apskaitos, audito ir mokesčių aktualijos* 2011 m. spalio 24 d. Nr. 40(664).
- Jacobson, M. F.; Brownell, K. D. 2000. Small taxes on soft drinks and snack foods to promote health, *American Journal of Public Health*, 854–857.
- Jeffery, B. 2006. Salt of the Earth, Fat of the Land: Food composition standards and tax incentives that undermine national nutrition promotion goals (and strategies), in *World Congress on Public Health*. Rio de Janeiro, Brasil, August 24, 2006.
- Kaplan, K. 2011. Fat tax in Denmark: Why they have it; could it happen in U.S.?, *Los Angeles Times* October 3.
- Kuchler, F. E.; Golan, J. V.; Crutchfield, S. 2005a. Obesity Policy and the Law of Unintended Consequences, *Amber Waves* 3: 26–33.
- Kuchler, F.; Tegene, A.; Harris, J. M. 2005b. Taxing snack foods: manipulating diet quality or financing information programs?, *Review of Agricultural Economics* 27: 4–20. ISSN 1058-7195.
- Laurance, J. 2009. Time for a fat tax?, *The Lancet* 373(9675): 1597. [http://dx.doi.org/10.1016/S0140-6736\(09\)60893-X](http://dx.doi.org/10.1016/S0140-6736(09)60893-X)
- Leicester, A.; Windmeijer, F. 2004. The “Fat Tax”: *Economic Incentives to Reduce Obesity* [interaktyvus]. London: the institute for fiscal studies [žiūrėta 2011 m. rugsėjo 19 d.]. Prieiga per internetą: <http://eprints.ucl.ac.uk/14931/1/14931.pdf>
- Marshall, T. 2000. Exploring a fiscal food policy: the case of diet and ischaemic heart disease, *British Medical Journal* 320: 301–304. <http://dx.doi.org/10.1136/bmj.320.7230.301>
- McColl, K. 2009. “Fat taxes” and financial crisis, *The Lancet* 373(9666): 797–798.
- McGinnis, J. M.; Foege, W. H. 1993. Actual causes of death in the United States, *The Journal of American Medical Association* 270(18): 2207–2212.
- Mytton, O.; Gray, A.; Rayner, M.; Rutter, H. 2007. Could targeted food taxes improve health?, *Journal of Epidemiology and Community Health* 61: 689–694. ISSN 0143-005X.
- Ryan, D.; Lacanilao, S. B.; Cash, W.; Adamowicz, L. 2011. Heterogeneous consumer responses to snack food taxes and warning labels, *Journal of Consumer Affairs* 45(1): 108. ISSN 0022-0078.
- Strnad, J. 2004. Conceptualizing the ‘fat tax’: the role of food taxes developed countries, *John M Olin Program in Law and Economics Working Paper* 286.
- Winstanley, C. L. 2007. A healthy food tax credit: moving away from the fat tax and its fault-based paradigm, *Oregon Law Review* 86: 1151–1200.